

В. П. Гавриш*, Л. Г. Гулько**, Г. І. Гавриш***

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Для повноцінного функціонування однієї з найважливіших сфер економіки України, якою є сільське господарство, необхідно розвивати в ньому всі ті ринкові процеси, які вже повноцінно функціонують в інших галузях (промисловості, торгівлі, сфері послуг). Оскільки здійснені реформи в аграрній сфері на даний час не принесли бажаного результату, то постає питання про їх неефективність та необхідність нового прогресивного підходу до формування аграрного ринкового механізму.

Наведена проблема досліджується у працях українських вчених В. Г. Андрійчука, Б. В. Губського, М. І. Долішнього, Г. Б. Іваницької, В. М. Микитюка, В. П. Савчука, В. Я. Шевчука та ін.

Метою цієї статті є дослідження специфіки, напрямків та сучасного стану інвестиційних процесів в сільському господарстві.

В економічно розвинутих країнах Заходу за останні десятиріччя сільське господарство стало високотехнологічною, прогресивною та високоефективною галуззю. Тут спостерігається тенденція скорочення кількості фермерських господарств та збільшення їх розмірів паралельно із ростом концентрації виробництва.

Впровадження в галузь досягнень науково-технічного прогресу забезпечило автоматизацію технологічних операцій, поліщило якість їх виконання та знизило затрати робочого часу. Чітка взаємодія всіх підрозділів АПК та координація на договірній основі господарської й управлінської діяльності майже на всіх стадіях виробництва спричинили вертикальну інтеграцію в даній сфері, а впровадження нових технологій — кооперацію та горизонтальну інтеграцію.

Найважливішим чинником, що забезпечив згадані структурні зрушення, технологічне переоснащення та модернізацію аграрної галузі у високорозвинутих країнах, а в кінцевому результаті зростання її ефективності, підвищення капітало- та ресурсовіддачі аграрних підприємств, стало широке застосування капіталовкладень¹.

Агропромислова сфера в цілому та її найважливіша складова — сільське господарство — є однією з найбільш перспективних секторів економіки України. Це підтверджується, зокрема, високими темпами зростання обсягів виробництва в сільському господарстві, що спостерігається в 2008 році (табл. 1, за даними Державного комітету статистики України²).

Таблиця 1.

Випуск товарів і послуг та валовий внутрішній продукт України
у січні-серпні 2008 року (у відсотках)

Галузі промисловості	Темпи зростання
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	120,5
Добувна промисловість	104,8
Переробна промисловість	106,7
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	102,5
Будівництво	97,4
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	109,8
Діяльність транспорту та зв'язку	108,8
Освіта	100,1
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	99,9
Інші види економічної діяльності	103,7

© Гавриш В. П., Гулько Л. Г., Гавриш Г. І., 2009

* доцент кафедри економічної теорії і підприємництва Хмельницького університету управління та права, кандидат економічних наук, доцент

** доцент кафедри фінансів та банківської справи Хмельницького національного університету, кандидат економічних наук

*** старший викладач кафедри економічної теорії і підприємництва Хмельницького університету управління та права

¹ Абрамович І. В. Сутність та стан інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки // Економіка і держава. — 2007. — № 4. — С. 18-21.

² [Електронний ресурс] Офіційний сайт Державного комітету статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Як свідчать статистичні дані, сільське господарство, поряд із мисливством і лісовим господарством, є вітчизняним лідером 2008 р. за темпами економічного зростання 120,5 % (по Хмельницькій області — 113,5 %). При цьому 45,2 % приросту обсягів виробництва було досягнуто саме на підприємствах даної галузі, тоді як в господарствах населення приріст становить 5,9 % (в Хмельницькій області приріст обсягу виробництва в сільськогосподарських підприємствах — 49,5 %, в господарствах населення — скоротився на 9,3 %³). Відзначимо, що таке зростання є досить нерівномірним в регіональному розрізі: найвищі його темпи мали місце в Миколаївській області (182,6 %), тоді як найменший — у Чернівецькій області (100,1 %), а в Житомирській та Івано-Франківській областях спостерігається навіть деяке скорочення обсягів виробництва сільгосппродукції.

У цілому 2008 рік став переломним для вітчизняного сільського господарства, оскільки в попередніх роках відбувалося скорочення обсягів виробництва в даній галузі (рис. 1⁴).

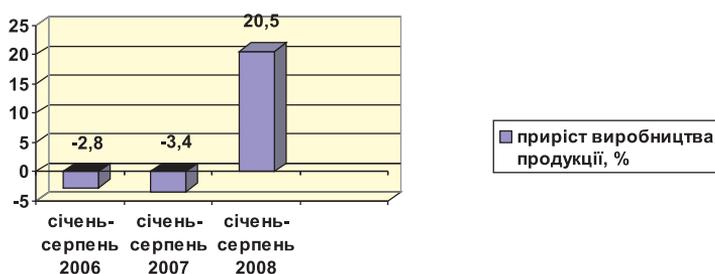

Рис. 1. Динаміка приросту обсягів виробництва в сільському господарстві України (до відповідного періоду минулого року)

Водночас галузь має значний потенціал до ще більшого нарощування обсягів виробництва. Свідченням цього є те, що, незважаючи на збільшення обсягів виробництва у 2008 р., такі обсяги все ще залишаються нижчими від рівня 1990 р. Так, за підсумками 2007 р. в сільському господарстві було вироблено лише 60,9 % обсягу продукції, що мав місце в 1990 р.⁵

Здійснення процесу реформування аграрної сфери в Україні, її перехід на високоефективну, малозатратну, інтенсивну основу є неможливим без застосування капіталовкладень. Без них не створити необхідної матеріальної бази, не залучити оптимальну кількість кваліфікованих працівників, і нарешті, не розпочати виробництво тієї чи іншої продукції. Стартовий капітал, інвестиції для підтримки та продовження виробництва, обміну тощо необхідні в будь-якій діяльності.

Капіталовкладення в аграрну сферу є явищем багатограним та складним. За своєю економічною природою інвестиційна діяльність є процесом здійснення додаткових вкладень найбільш ефективних засобів з метою збільшення виробництва продукції та створення умов для економічного зростання. Причому в сільському господарстві основними напрямками вкладання інвестицій є⁶:

- підвищення родючості ґрунтів;
- здійснення заходів по меліорації тощо;
- заміна фізично та морально застарілих основних фондів;
- впровадження та освоєння науково-технічних розробок з метою зниження витрат

виробництва та зростання прибутків;

³ [Електронний ресурс] Офіційний сайт Хмельницької обласної державної адміністрації. — Режим доступу: <http://www.adm.km.ua>.

⁴ [Електронний ресурс] Офіційний сайт Державного комітету статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

⁵ 5. [Електронний ресурс] Офіційний сайт Державного комітету статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

⁶ Туманова О. А. Особливості інвестиційної діяльності в аграрних підприємствах // Інвестиції: практика та досвід. — 2007. — № 24. — С. 4-6.

- розширення вже існуючих підприємств і виробничих потужностей;
- розвиток нових підприємств і виробництв.

Водночас в Україні спостерігається значне відставання обсягів інвестиційних вкладень у сільське господарство від темпів зростання виробництва в галузі. Так, в січні-червні 2008 р. в цю сферу економіки було залучено 6,3 % всього обсягу інвестицій в основний капітал. Позитивним фактом в даному випадку є істотне зростання обсягів інвестицій в сільське господарство: порівняно з відповідним періодом минулого року обсяги інвестованих коштів зросли на 45,3 %. Більший приріст інвестицій спостерігається тільки у таких сферах діяльності, як авіаційний транспорт (202 %), дослідження і розробки в іпотечному бізнесі (327,6 %), діяльність громадських організацій (171,6 %), торгівля автомобілями і мотоциклами, їх обслуговування і ремонт (49,6 %) та оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі (47,5 %). Водночас обсяги інвестицій в промислову сферу за 8 місяців поточного року зросли тільки на 4,9 %⁷. Це може свідчити про певну зміну пріоритетів інвесторів та диверсифікацію їх діяльності на вітчизняному інвестиційному ринку.

Водночас можна наголосити, що потенціал інвестиційної активності в сільськогосподарській сфері використовується все ще незначною мірою. Про це свідчить, зокрема, низька частка основних фондів сільськогосподарських підприємств у вартості основних фондів в економіці. В 2006 році частка цієї вартості становила 4,8 %, тоді як для промисловості вона дорівнювала 33,48 %, для операцій з нерухомістю — 23,2 %, для транспорту і зв'язку — 19,56 %.

Перспективи інвестиційного розвитку сільського господарства є особливо привабливими для Хмельницької області, оскільки наш регіон відноситься до головних аграрних областей України. Хмельниччина виробляє біля 4 % валової сільськогосподарської продукції країни, а в структурі виробництва продукції всередині області сільське господарство забезпечує частку на рівні 25 %. Абсолютна більшість ґрунтів Хмельниччини (78 %) відноситься до ґрунтів сільськогосподарського призначення, що створює передумови для активного розвитку аграрного сектора в області⁸.

Аналіз інвестиційної діяльності в Хмельницькій області в січні-червні 2008 р. засвідчує позитивні тенденції у цій сфері. Хмельницька область є лідером серед регіонів України за темпами приросту інвестицій в основний капітал — 70,1 %, тоді як в середньому по Україні — 8,2 %. В 2,15 рази зріс обсяг інвестицій на душу населення (в середньому по Україні — в 1,3 рази). За даними обласного управління статистики⁹, більше третини усіх інвестицій в основний капітал спрямовано на розвиток підприємств промисловості. Майже три чверті цих коштів освоєно на підприємствах переробної промисловості та чверть — з виробництва електроенергії, газу та води. У той же час капітальні вкладення у сільське господарство, мисливство та пов'язані з ним послуги у порівнянні з відповідним періодом минулого року зросли у 4 рази та становлять 442 млн. грн., або майже чверть усіх інвестицій. Така тенденція дозволяє сподіватися на подальший активний розвиток інвестування коштів у сільське господарство.

Відзначимо також, що характерною ознакою сільського господарства, як об'єкта інвестування, є його підтримка на державному рівні. Оскільки ця галузь визначає стан продовольчої безпеки країни, то на державному рівні затверджено низку програм щодо забезпечення розвитку сільського господарства та підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Крім того існують програми, які спрямовані на вихід із кризи окремих галузей сільського господарства. Згідно з цими програмами держава забезпечує пільгове кредитування сільського господарства через механізм покриття кредитних ставок. Функціонує також програма підтримки виробників молока і м'яса шляхом дотування їх переробними підприємствами, коштом несплаченого державі ПДВ за вироблену з їх сировини готову продукцію¹⁰. З іншого боку, така надмірна увага держави до аграрного сектора є причиною функціонування великої кількості нормативно-правових актів (законів,

⁷ [Електронний ресурс] Офіційний сайт Державного комітету статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

⁸ [Електронний ресурс] Офіційний сайт Хмельницької обласної державної адміністрації. — Режим доступу: <http://www.adm.km.ua>.

⁹ [Електронний ресурс] Офіційний сайт Головного управління статистики в Хмельницькій області. — Режим доступу: <http://www.statbrd.ic.km.ua>.

¹⁰ Туманова О. А. Вказ. праця.

постанов та указів), які часто суперечать один одному. Загалом правове забезпечення господарської діяльності в сільському господарстві характеризується нестабільністю, складністю і незрозумілістю, що безумовно ускладнює процес його інвестування. Також в інвестуванні в сільське господарство існують проблеми, пов'язані із проведенням наукових досліджень, розширенням переліку сільськогосподарських послуг, освітою сільськогосподарських фахівців, а також питання інфраструктурного характеру, такі, як: невідповідність фізичних потужностей залізничних мереж, портів, автошляхів і сховищ.

Величезний сільськогосподарський потенціал України визнається як вітчизняними, так і світовими експертами. Зокрема, ЄБРР і Світовий банк висловлюють такі пропозиції стосовно активізації інвестиційної діяльності в сільське господарство України¹¹:

— збільшення інвестицій у сховища, обробку, транспортування сировини, а також забезпечення ринкової інформації;

— створення інституційної основи для обігу державних актів на право власності на землю і скасування мораторію на продаж землі;

— розвитку регуляторної бази для підтримки таких фінансових інструментів, як складські розписки та ф'ючерсні ринки;

— значного збільшення державних інвестицій у наукові дослідження і розробки, розширення послуг та професійну підготовку фахівців сільського господарства і менеджерів фермерських господарств;

— створення системи ветеринарного контролю та безпеки харчування із дотриманням вимог ЄС та інвестування в інфраструктуру сертифікації, яка відкриє Україні доступ до європейського ринку;

— зміцнення ринку сільськогосподарських матеріально-технічних ресурсів (насіння, добрив, техніки та послуг).

На думку експертів вказаних фінансових установ, корегування політики та збільшення обсягів приватного та державного інвестування, можливо, могли б допомогти Україні наростити виробництво зерна до рівня 70 млн. т (порівняно із приблизно 35 млн. т протягом останніх років). Збільшення виробництва зерна призвело б, в свою чергу до посилення експортного потенціалу країни.

За даними проведеного дослідження можна зробити висновок, що, хоча вітчизняне сільське господарство лише частково використовує свій потенціал, останнім часом спостерігаються тенденції до його відродження. Перш за все це ілюструється суттєвим зростанням обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. Основою такого зростання, зокрема, стало поживлення інвестиційної діяльності в даній сфері. Певну роль в покращенні показників діяльності сільськогосподарських підприємств відіграє також державна підтримка, проте умови діяльності інвесторів тут ускладнюються значною кількістю регуляторних актів з питань сільського господарства.

¹¹ [Електронний ресурс] Інформаційний банківський портал. — Режим доступу: <http://www.uabanker.net>.